

УДК 657.1, 336.74

Сарапіна О.А.*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри обліку і аудиту**Херсонського національного технічного університету***Кірілкіна О.Є.***магістр факультету економіки**Херсонського національного технічного університету***МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ****METHODOLOGICAL BASIS OF ANALYSIS OF RECEIVABLES****АНОТАЦІЯ**

Досліджено методику аналізу дебіторської заборгованості та процесу управління нею на підприємстві. Визначено існуючі недоліки у сучасних методиках аналізу дебіторської заборгованості. Наведено пропозиції щодо вдосконалення існуючих методик аналізу дебіторської заборгованості. Обґрунтовано необхідність проведення аналізу дебіторської заборгованості для ухвалення ефективних управлінських рішень.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, методика, аналіз, управління, ефективність, підприємство.

АННОТАЦИЯ

Исследована методика анализа дебиторской задолженности и процесса управления ею на предприятии. Определены существующие недостатки в современных методиках анализа дебиторской задолженности. Приведены предложения по совершенствованию существующих методик анализа дебиторской задолженности. Обоснована необходимость проведения анализа дебиторской задолженности для принятия эффективных управленческих решений.

Ключевые слова: дебиторская задолженность, методика, анализ, управление, эффективность, предприятие.

ANNOTATION

The article deals with methods of analysis of receivables and process of their management in the enterprise. The authors

identify existing deficiencies in the current methods of analysis of receivables. They also provided suggestions for improving existing methods of analysis of receivables. The necessity of analysis of receivables for making effective management decisions is proved.

Keywords: accounts receivable, methodology, analysis, management, efficiency, enterprise.

Постановка проблеми. Сьогодні одним з найбільш складних і суперечливих питань методики і організації економічного аналізу є аналіз дебіторської заборгованості, що пов'язано з існуванням проблеми неплатежів. Однією з головних умов підтримки необхідного рівня ліквідності і платоспроможності підприємств є ефективне управління дебіторською заборгованістю. Адже через таке управління можна впливати на обсяг прибутку підприємства і на ризики, що пов'язані з ним.

Значення аналізу дебіторської заборгованості особливо збільшується в період інфляції, коли іммобілізація власних коштів стає дуже не вигідною. Для цього потрібно проводити по-

Таблиця 1

Стан висвітлення методичного забезпечення операцій з дебіторською заборгованістю

Автор	Методика здійснення економічного аналізу дебіторської заборгованості	Виявлені недоліки
Нашкєрська М.М. [1]	Аналіз дебіторської заборгованості за термінами давності. Аналіз фактичних термінів, протягом яких здійснюється повернення заборгованості шляхом визначення середнього терміну отримання платежів, середнього рівня інвестування фінансових ресурсів у дебіторську заборгованість	Не знайдено шляхи збалансування кредитної політики підприємства та інкасації дебіторської заборгованості.
Власова І.О. [2]	Аналіз дебіторської заборгованості в попередньому періоді: оцінка рівня дебіторської заборгованості та його динаміки в попередньому періоді. Розглядається склад простроченої дебіторської заборгованості та виділяється сумнівна і безнадійна заборгованість. Визначається сума ефекту, отриманого від інвестування коштів у дебіторську заборгованість, визначаються середній період інкасації дебіторської заборгованості та кількість її оборотів у розглянутому періоді.	Проблема розробки угодженої кредитної політики підприємства стосовно управління дебіторською та кредиторською заборгованістю
Гнатенко Є.П. [3]	Аналіз динаміки, структури за термінами і видами виникнення для виявлення прострочених та безнадійних боргів, порівняльний аналіз з кредиторською заборгованістю	Проблема вивчення причин виникнення кожного виду дебіторської заборгованості, виходячи із конкретної ситуації на підприємстві
Єдинак Т.С. [4]	Аналіз структури та динаміки дебіторської заборгованості підприємства в попередніх періодах, класифікація видів заборгованості для її ефективного управління, визначення суми резерву сумнівних боргів	Проблема диверсифікації покупок продукції, суворого планування заборгованості, постійного її моніторингу та застосування сучасних форм її рефінансування.

Рис. 1. Шляхи вирішення проблем по недоотриманню коштів по дебіторській заборгованості

стійний моніторинг заборгованості, своєчасно висувати претензії щодо виниклих боргів та попереджувати їх виникнення у майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми аналізу дебіторської заборгованості висвітлено у працях таких українських науковців, як А.Я. Василюк, І.О. Власова, Н.О. Ковальчук, О.Г. Лищенко, М.М. Нашкерська, М.Г. Чумаченко та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Методики здійснення аналізу дебіторської заборгованості деяких авторів відображено у таблиці 1.

Незважаючи на значну кількість праць, присвячених методології аналізу дебіторської заборгованості у процесі прийняття управлінських рішень, виявлені недоліки свідчать про те, що ця проблема не є вирішеною і методика аналізу потребує подальшого розвитку і вдосконалення.

Мета статті. Головною метою є дослідження методики аналізу дебіторської заборгованості та процесу управління нею на підприємстві, а також виявлення існуючих недоліків у сучасних методиках та запропонування шляхів їх усунення та вдосконалення існуючих методик.

Виклад основного матеріалу. Дебіторська заборгованість є невід'ємною складовою збутової діяльності будь-якого підприємства. Велика її частка в загальній структурі активів знижує ліквідність і фінансову стійкість підприємства та підвищує ризик фінансових збитків. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що однією із про-

блем управління дебіторською заборгованістю підприємства є недоотримання коштів по дебіторській заборгованості (рис. 1).

Розміри дебіторської заборгованості та їхня динаміка прямо чи опосередковано визначають характер управлінських рішень у виробничо-фінансовій сфері. У практиці економічного аналізу дебіторська заборгованість відноситься до високоліквідних активів. Відповідно, неадекватне оцінювання фактичного стану розрахунків з дебіторами може негативно вплинути на реальну оцінку платоспроможності та кредитоспроможності підприємства.

Аналіз показників, які характеризують стан дебіторської заборгованості за певний період, дає змогу визначити основні завдання політики управління дебіторською заборгованістю. Основні показники оцінки стану та якості дебіторської заборгованості наведено у таблиці 2.

Таблиця 2

Аналітичні показники якості дебіторської заборгованості

Показник	Методика розрахунку	Зміст
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (Коб)	$Коб = ЧДр / Дз,$ де ЧДр – чистий дохід від реалізації продукції Дз – дебіторська заборгованість (середня за аналізований період)	Показує скільки разів оберталася дебіторська заборгованість за аналізований період
Період погашення (Обдн)	$Обдн = 360 / Коб = (Дз / Вр) * Т,$ де Т – тривалість обігу дебіторської заборгованості	Показує скільки днів потрібно для одного обороту. Що триваліше період погашення, то вище ризик її неповернення
Частка дебіторської заборгованості в загальному обсязі оборотних коштів (Удз)	$Удз = Дз / Обз * 100,$ де Обз – загальний обсяг оборотних коштів	Показує частку дебіторської заборгованості в загальному обсязі оборотних коштів підприємства. Що вище цей показник, то менш мобільна структура майна підприємства
Частка сумнівної в складі дебіторської заборгованості (Усз)	$Усз = Сз / Дз * 100,$ де Сз – сумнівна заборгованість	Характеризує якість дебіторської заборгованості. Тенденції до росту показника свідчать про зниження ліквідності підприємства

Аналіз та оцінка стану дебіторської заборгованості в системі управління підприємством передбачає зовнішній та внутрішній аналіз, виявлення можливостей, ризиків та загроз, облік ресурсів та встановлення обмежень у часі щодо досягнення поставлених цілей, визначення середнього розміру фінансових активів, які перебувають у формі дебіторської заборгованості, їх питомої ваги в загальній сумі оборотності активів підприємства, поділ та оцінку дебіторської заборгованості за окремими її видами та строками погашення.

Стосовно удосконалення аналізу дебіторської заборгованості О.М. Кияшко запропоновано та обґрунтовано необхідність поєднання традиційного економічного аналізу основних показників та інструментів обліку в системі управління підприємством. Ця схема відображена на рисунку 2.

Ця методика дасть змогу виявити нереалізовані вигоди підприємства, зміцнити його фінансовий стан, збільшити стійкість та ефективно контролювати грошові надходження в погашення дебіторської заборгованості. Крім того, використання методик управлінського обліку сприятиме збереженню власного капіталу підприємства.

АВС-аналіз є одним з методів раціоналізації, який може використовуватися в усіх функціональних сферах діяльності підприємства. АВС-аналіз дозволяє:

- виділити найбільш суттєві напрями діяльності;
- спрямувати ділову активність у сферу підвищеної економічної значущості і одночасно понизити витрати в інших сферах за рахунок усунення зайвих функцій і видів робіт;
- підвищити ефективність організаційних і управлінських рішень завдяки їх цільовій орієнтації.

XYZ-аналіз дозволяє класифікувати ресурси підприємства залежно від характеру їх використання і точності прогнозування змін в їх потребі. Основна ідея XYZ-аналізу полягає в групуванні об'єктів за однорідністю параметрів, що аналізуються, іншими словами – за коефіцієнтом варіації.

EVA-аналіз забезпечує отримання кориснішої інформації щодо ефективності

проведених у минулих періодах операцій, ніж облікові засоби вимірювання ефективності діяльності підприємства, такі як прибуток, рентабельність капіталу або темпи зростання чистого прибутку у розрахунку на одну акцію.

Крім того, EVA-аналіз дозволяє вимірювати і управляти прибутком підприємства з погляду його власника. Водночас цей аналіз надає інформацію менеджерам підприємства стосовно того, як вони можуть впливати на прибутковість.

О.Є. Федорченком розроблено та запропоновано модель методики проведення аналізу дебіторської заборгованості в системі управління підприємств, що, на нашу думку, є найбільш оптимальною (рис. 3).

Використання запропонованої методики сприятиме посиленню економічного ефекту від реалізації товарів і прискоренню отримання грошових коштів від дебіторів.

Рис. 2. Напрями і види аналізу дебіторської заборгованості

Джерело: [5]

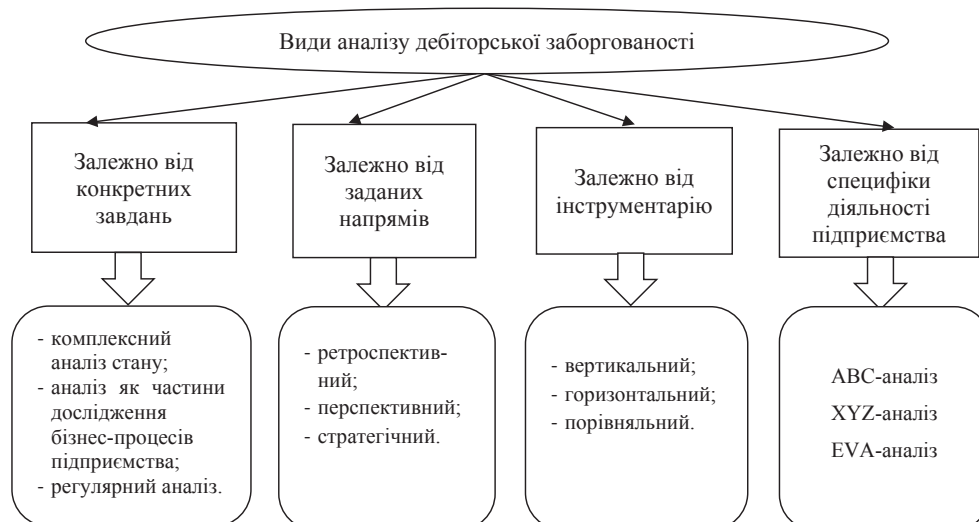

Рис. 3. Модель методики проведення аналізу дебіторської заборгованості

Джерело: [6]

Висновки. Для здійснення аналізу дебіторської заборгованості та прийняття ефективних управлінських рішень важливе значення має повнота та об'єктивність інформації. Вирішення багатьох проблемних питань дозволяє значно вдосконалити організацію та методику обліку розрахунків з дебіторами. Ефективне управління дебіторською заборгованістю на основі здійснення ґрунтовного та систематичного її аналізу є для суб'єктів господарювання дуже важливим. Правильний та своєчасний аналіз дебіторської заборгованості дозволить оцінити ефективність і збалансованість товарного кредиту і надання знижок покупцям, визначає сфери, в яких необхідно докласти додаткових зусиль для повернення боргів, дає базу для створення резерву сумнівних боргів, дозволяє спрогнозувати надходження коштів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Нашкерська М.М. Управління дебіторською заборгованістю у структурі оборотного капіталу підприємства / М.М. Нашкерська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/2674/1/24.pdf>.
2. Власова І.О. Облік розрахунків з дебіторами та кредиторами : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / І.О. Власова. – Д., 2004. – С. 87.
3. Гнатенко Є.П. Щодо аналізу стану дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [file:///D:/ecnof_2013_10\(1\)_20%20\(2\).pdf](file:///D:/ecnof_2013_10(1)_20%20(2).pdf).
4. Єдинак Т.С. Проблеми управління дебіторською заборгованістю підприємства в умовах фінансово-економічної кризи / Т.С. Єдинак [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://firearticles.com/economika-pidpriyemstv/54-problemi-upravlinnya-debitorskoyu-zaborgovanisty-pidpriyemstv-v-umovax-finansovo-ekonomichnoyi-krizi-yedinak-t-s.html>.
5. Кияшко О.М. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами діяльності)» / О.М. Кияшко. – К., 2011. – 23 с.
6. Федорченко О.Є. Облік і аналіз розрахунків з дебіторами : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами діяльності)» / О.Є. Федорченко. – К., 2009. – 23 с.
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затверджено наказом Міністерства фінансів № 237 від 08.10.1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nibu.factor.ua/ukr/info/instrbuh/psbu10>.
8. Дацко К.П. Обліково-аналітичне забезпечення управління оборотними активами підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами діяльності)» / К.П. Дацко. – К., 2014. – 20 с.